

Yahudi Geleneğinde Aile: Tobit Kitabı Örneği

Family in Jewish Tradition: The Case of the Book of Tobit

Dr. Kübra Karaköz

Bağımsız Araştırmacı
Türkiye

Araştırma Makalesi
Research Article

Geliş : 15.10.2024

Kabul : 15.12.2024

Yayın : 31.12.2024

Bu makale, iThenticate yazılımı ile taranmış ve intihal tespit edilmemiştir.

Özet

Yahudilikte aile, bireyin manevi gelişiminde ve toplumsal kimliğin korunmasında temel rol oynar. Aile, dinî öğretilerin, kültürel değerlerin şekillendiği ve geleceğe aktarıldığı yapıdır. Yahudilik, ebeveynlerin çocuklarına dinî ve ahlaki sorumlulukları öğretmesini, toplumsal devamlılık için vazgeçilmez bir görev olarak kabul eder. Tanrı ile merkezi bir ilişkisi olan aile, diaspora dönemlerinde dahi kimlik ve inancın en sağlam koruyucusu olarak kabul edilmiştir. Bu, bireyin kimlik ve aidiyet duygusunu pekiştirirken, Yahudi toplumu için bir kültürel direniş mekânı haline gelir. Yahudi geleneğinde sıkça karşılaşılan bu tema Tobit Kitabı'nda da yer almaktadır. Dönemin diaspora Yahudileri için kültürün ve geleneğin devamlılığı konusunda öneme sahip Tobit Kitabı, ailenin rolünü vurgulayan bir anlatıdır. İlahi rehberlik, gelenek, Yahudilik, ölüm-erginleme, vatan, yol, sürgün, aile, toplum, kültür, inanış, sadaka, iyilik ve duanın ön planda olduğu kitap, Yahudi kimliğinin sürekliliği açısından önemlidir. Bu çalışma, eserin edebî dili ve içeriğini temel alarak tarihsel ve kültürel bağlamda eseri incelemeyi ve Tobit Kitabı'ndaki aile kavramını açıklamayı amaçlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Dinler Tarihi, Yahudilik, Diaspora, Aile, Tobit, Tobiyah.

Abstract

In Judaism, the family plays a fundamental role in the spiritual development of the individual and the preservation of social identity. The family is the structure where religious teachings and cultural values are shaped and passed on to future generations. Judaism considers the teaching of religious and moral responsibilities by parents to their children as an indispensable duty for social continuity. The family, which has a central relationship with God, has been regarded as the strongest protector of identity and faith even during the diaspora periods. This reinforces the individual's sense of identity and belonging, while also becoming a site of cultural resistance for the Jewish community. This theme, frequently encountered in Jewish tradition, is also present in the Book of Tobit. The Book of Tobit, significant for the continuity of culture and tradition for the diaspora Jews of the time, is a narrative that emphasizes the role of the family. With divine guidance, tradition, Judaism, death-rites, homeland, journey, exile, family, society, culture, belief, charity, goodness, and prayer at the forefront, the book is important for the continuity of Jewish identity. This study aims to examine the work within its historical and cultural context based on its literary language and content and to explain the concept of family in the Book of Tobit.

Keywords: History of Religions, Judaism, Diaspora, Family, Tobit, Tobiyah.

Giriş

Yahudi geleneğinde aile, bireysel kimliğin ve toplumsal düzenin temel taşıdır. Aile, dinî ve kültürel değerlerin de kuşaktan kuşağa aktarıldığı kutsal bir kurumdur.¹ Geleneğe göre kişi, birey olarak kabul edilmez, bağlı olduğu aileye göre değerlendirilirdi. Yahudilikte aile için kullanılan bazı kavramlar vardır, bunların her biri farklı anlamlar taşımaktadır.² En kalabalık sosyal grup, kabile anlamına gelen שבט (şebet)'tir. Geniş aile-aile anlamına gelen משפחה (mişpaha) ise hem ulusları³ hem diğer canlıların bağlı olduğu grupları⁴ hem Kuzey Krallığı ve Yahuda Krallığı'nda yaşayan halkları⁵ hem de tüm İsrail toplumu⁶ için kullanılan bir kelimedir. Mışpaha, kabilenin büyük bir birimini oluşturan ve bir atadan ortak, tek taraflı bir soy iddia eden bireysel aileler veya haneler grubudur.⁷ En küçük grup ise babanın-annenin evi olarak da tercüme edilen בית אבא (beyt-ava) בית אמה (beyt-ima)'dır.

Tarihsel açıdan Yahudi aileleri, bir hanenin birlikte yaşayan yakın aile üyelerinden oluşmaktadır.⁸ Yahudi aile yapısı ataerkildir. Aile yapısında evlilikler ise yerel bir topluluk, klan ya da kabile sınırları içinde yani endogamiktir.⁹ Yahudilikte evlilik süreci, hem hukuki hem de dinî bir perspektifte gelişmiş, özellikle aile kurumunun güçlü bir temele dayanmasını sağlamıştır.¹⁰ Yahudi hukukuna göre evlilik, שדוכים / nişanlanma (şiduhim) , קידושין /nikâh töreni (kiduşin) ve נישואין evlilik'ten (nisuin) oluşmaktadır.¹¹ Bu süreç, toplumda ailenin

¹ Aliza Krieger, "The Role of Judaism in Family Relationships", *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 38/3 (2010): 158.

² Cynthia Shafer-Elliott, "All in the Family: Ancient Israelite and Judahite Families in Context", *Mishpachah: The Jewish Family in Tradition and in Transition*, ed. Leonard Greenspoon (West Lafayette, Indiana: Purdue University Press, 2016), 34.

³ "מאלה נפרדו איי הגוים בארצתם איש ללשנו למשפחתם בגויהם" - Kiyılarda yaşayan insanların ataları bunlardır. Ülkelerinde çeşitli dillere, uluslarında çeşitli boylara bölündüler..." (Yaratılış 10:5). Burada *mişpaha* formunda yer alan kelime ulusları açıklamak için kullanılmıştır.

⁴ "כל החיה כל הרמש וכל העוף כל רמש על הארץ למשפחתיהם יצאו מן התבה" - Bütün hayvanlar, sürüngenler, kuşlar, yeryüzünde yaşayan her tür canlı da gemiyi terk etti." (Yaratılış 8:19).

⁵ "הלוא ראית מה־עם הזה דברו לאמר שתי המשפחות אשר בחר ה' בהם וימאסם ואת־עמי ינאצון מהיות עוד גוי לפניהם" - Bu halkın, 'RAB seçtiği iki aileyi de reddetti' dediğini görmüyor musun? Halkımı öyle küçümsüyorlar ki, artık bir ulus saymıyorlar onu?" (Yeremya 33:24)

⁶ "שמעו את הדבר הזה אשר דבר יהוה עליכם בני ישראל על כל המשפחה אשר העליתי מארץ מצרים לאמר" - Ey İsraililer, kulak verin RAB'bin size, Mısır'dan çıkardığı halka söylediği şu sözlere" (Amos 3:1).

⁷ Joseph Blenkinsopp, "The Family in First Temple Israel", *Families in Ancient Israel*, ed. Leo Perdue & Joseph Blenkinsopp (Louisville: Westminster John Knox Press, 1997), 49-51.

⁸ Blenkinsopp, "The Family in First Temple Israel", 49-50.

⁹ Shafer-Elliott, "All in the Family", 33-34.

¹⁰ Miriam Peskowitz, "Family/ies' in Antiquity: Evidence from Tannaitic Literature and Roman Galilean Architecture", *The Jewish Family in Antiquity*, ed. Shaye Cohen (Atlanta: Scholars Press, 2020), 9.

¹¹ Konu ile ilgili bilgi için bk. Asife Ünal, "Yahudi Düğün Geleneği", *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5/2 (2016): 229; Yehezkel Margalit, *The Jewish Family: Between Family Law and Contract Law* (Cambridge: Cambridge University Press, 2017); Geoffrey David Miller, *Marriage in the Book of Tobit* (New York: Walter de Gruyter, 2011).

kutsallığını ve düzenini korumak için şekillendirilmiştir.¹² Yine Yahudi geleneğinde nişanlanma aşaması evlilik olarak kabul edilmektedir. Nişanlı bir kadın, evli sayılmaktadır.

Şiduhim, evlilik sürecinin ilk adımıdır; genellikle sözlü olarak gerçekleşmiştir. Bu süreç, kadın ve erkeğin evlilik niyetlerini ifade etmelerini ve aileler arasındaki anlaşmayı içermektedir. Talmud döneminde, nişanlanma *Şetar Kiduşin* adındaki yazılı bir sözleşmeyle resmiyet kazanmıştır. Bu sözleşme, tarafların gelecekteki evlilik taahhüdünü detaylandırmış ve aileler arasındaki hukuki bağları güçlendirmiştir. Sürecin ikinci aşaması *kiduşin*, Yahudi hukukunda evliliğin başlangıcıdır.¹³ Bu aşama, çiftin bağılıklarının yasallaştığı, Tanrı'nın bu birliği kutsadığı ve aile kurumunun korunmasına yönelik ilahi bir onayın verildiği aşamadır. Üçüncü aşama olan *nisuin*, evliliğin fiili anlamda tamamlandığı, gelinin damadın evine taşındığı ve birlikte yaşamaya başladıkları aşamadır, çiftin artık bir aile olarak toplum içinde aktif bir rol üstlenmesi beklenmektedir. Yahudi hukukuna göre bu iki eylem hukuki açıdan ayrı süreçler olarak değerlendirilmektedir.¹⁴

Evlilik aşaması, çiftin dinî olarak birbirlerine bağlandığı bir süreçtir. Yahudilikte evlenme, Tanrı'nın topluluğuna girmektir.¹⁵ Bu açıdan aile, bu kutsal birliğin sonucu olarak, bireylerin dinî ve ahlaki değerlerle büyütüldüğü bir ortam sağlamaktadır. Bu birlik, çocukların eğitimi, dinî ritüellerin icrası ve toplumsal dayanışmanın sağlanması açısından merkezi bir rol oynamaktadır. Yahudi aileleri, Tevrat'a ve geleneklere sıkı sıkıya bağlı olarak, bireylerin topluma ve Tanrı'ya olan sorumluluklarını yerine getirebilmesi için aileyi birincil bir rehberlik ve eğitim kaynağı olarak görmektedir.¹⁶ Bu nedenle, ailenin korunması ve güçlendirilmesi, hem dinî hem de toplumsal bir görev olarak büyük bir öneme sahiptir.

Aile içinde gerçekleştirilen dinî ritüeller ve gelenekler, bireylerin dinî kimliklerinin pekişmesine yardımcı olmaktadır.¹⁷ Yahudi ailelerinde çocukların eğitimine özel bir önem verilmesi, dinî değerlerin ve geleneklerin aktarımının aile içinde gerçekleşmesini sağlamaktadır.¹⁸ Dolayısıyla aile, bireylerin Yahudi kimliğini benimsemesi için ilk sosyalizasyon alanıdır. Bu kültürel aktarım, temel referans noktasını Tevrat'ta bulan bir değerler sistemini öğrenme biçimi altında yapılandırılmıştır. Aile hakkındaki genel düşünce, ebeveynlerin çocuklarına bilgi aktarımının Yahudi ailesinin temeli olması ve Yahudi kimliğinin ve tüm toplumun devamlılığının bir garantisi olması bakımından, çocukların eğitimiyle ilgili pedagojik kavramlar etrafında dönmektedir.¹⁹ Ahlaki, entelektüel ve dinî değerlerin yayılması için bir sosyal birim olarak ailenin

¹² Gail Labovitz, "Presumptuous Halachah: On Determining the Status of Relationships Outside Jewish Marriage", *Mishpachah: The Jewish Family in Tradition and in Transition*, ed. Leonard Greenspoon (West Lafayette, Indiana: Purdue University Press, 2016), 57-61.

¹³ Jill Jacobs & Izhak Austrian, "The Choices of Marriage: One Couple's Attempt to Create an Egalitarian Jewish Wedding Ceremony within the Traditional Framework of Kiddushin", *Conservative Judaism*, 63/3 (2012): 33-37.

¹⁴ Walter Homolka & Andrzej Pryba, "Preparations for Marriage in the Jewish and Catholic Traditions", *Religions*, 15/62 (2024): 3-4.

¹⁵ Cihat Şeker, "Yahudi Geleneğinde Cinsellik Anlayışı / Ahlakı", *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, 2/44 (2015): 252.

¹⁶ Krieger, "Judaism in Family", 158.

¹⁷ Peskowitz, "Family/ies in Antiquity", 9.

¹⁸ Luciana Pepi, "The Role of the Family in Traditional Judaism", *Family and Kinship in the Deuterocanonical and Cognate Literature*, ed. Angelo Passaro (Berlin & Boston: De Gruyter, 2013), 545.

¹⁹ Pepi, "Family in Traditional Judaism", 530.

değerine sürekli vurgu yapılması ve İbranicede evlilik kelimesinin *kiduşin* yani kutsallaştırma olması, ailenin Yahudiliğin korunmasında sinagog ve okuldan çok daha önemli bir etken olduğunu göstermektedir.²⁰

Yahudilerde aile, özellikle diaspora döneminde önemli rol oynamaktadır. Diaspora, etnik veya ulusal kökenleri aynı olan bireylerin, anavatanları dışındaki coğrafyalara yayılması ve burada oluşturduğu topluluklar olarak tanımlanabilir.²¹ Diaspora toplulukları, anavatanlarından uzakta yaşarken, kendi kültürel değerlerini, inançlarını ve geleneklerini sürdürme çabasıdadır. Diaspora için aile, toplumsal ve kültürel kimliğin korunmasında daha da önemlidir. Diaspora Yahudileri, aile aracılığıyla geleneklerini ve dinî pratikleri sürdürmüşlerdir. Evlilik süreçlerinin bu ayrıntılı hukuki düzenlemesi, diaspora Yahudilerinin kimliklerini koruma ve yeni nesillere aktarma çabalarını yansıtmaktadır. Yahudi geleneğindeki evlilik süreçleri, aile kurumunun toplumsal ve dinî önemini pekiştirirken, diaspora döneminde bu yapının kültürel süreklilik açısından oynadığı kritik rolü de gözler önüne sermektedir. Bu açıdan öne çıkan bazı kaynaklar bulunmaktadır. Bunlardan biri Tobit Kitabı (ספר טוביה) dır.

Tobit Kitabı, diaspora Yahudileri için aile kurumunun ne denli önemli olduğunu gösteren bir anlatıdır.²² Aile, Tobit Kitabı'nda, diaspora Yahudilerinin kimliklerini korumaları ve Tanrı ile olan bağlarını sürdürmeleri için birincil bir kurum olarak karşımıza çıkmaktadır. Tobit Kitabı, aile içindeki eğitimin ve kültürel aktarımın önemine dikkat çekmektedir. Diaspora topluluklarında ebeveynler, çocuklarına dini değerleri ve gelenekleri öğretmekle sorumludur. Bu eğitim süreci, yalnızca anavatan kültürünün korunması ile sınırlı kalmaz, bireylerin yeni toplumlarda da kimliklerini bulmalarına yardımcı olduğuna inanılmaktadır.

Tobit Kitabı, sürgündeki dindar bir Yahudi'nin, esaret ve ailevi problemlerini konu alan on dört bölümden oluşan bir kitaptır. Kitap ayrıca dokuz apokrif kitaptan biridir.²³ Samiriye kökenli bu eser, Yahudi kimliği, diaspora, ülke ve toprak kavramları, büyü, geleneksel tıp, melekler, şeytanlar, ibadet, sadaka ve dua gibi temaları ele alarak geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır.²⁴ Bilgelik perspektifi ile yazılan kitap, sosyo-kültürel açıdan da pedagojik bir yöne sahiptir. Bu pedagoji, diasporadaki Yahudilerin hayatına işlevsellik kazandırma ve Yahudi kimliğini şekillendirme gayesiyle ortaya çıkmaktadır.²⁵

²⁰ Homolka & Pryba, "Preparations for Marriage", 1.

²¹ Fuat Yaldız, "Diaspora Kavramı: Tarihçe, Gelişme ve Tartışmalar", *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 18/1 (2013): 290-291.

²² Ross Kraemer, "Jewish Mothers and Daughters in the Greco-Roman World", *The Jewish Family in Antiquity*, ed. Shaye Cohen (Atlanta: Scholars Press, 2020), 92-93.

²³ James H. Charlesworth, "Eski Ahit'in Apokrif Kitapları", çev. Muhammet Tarakçı, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12/2 (2003), 389.

²⁴ Ingo Kottsieper, "Look, Son, What Nadab Did to Ahikaros ...: The Aramaic Ahikar Tradition and Its Relationship to the Book of Tobit", *The Dynamics of Language and Exegesis at Qumran*, ed. Devorah Dimant&Reinhard Gregor Kratz (Zürich: Mor Siebeck, 2009), 145.

²⁵ Francis M. Macatangay, "Introduction", *The Wisdom Instructions in the Book of Tobit* (De Gruyter, 2011), 6; José Lucas Brum Teixeira, "Some General Issues Regarding Tobit", *Poetics and Narrative Function of Tobit 6* (Berlin, Boston: De Gruyter, 2019), 20-21.

Kitabın uzun ve kısa olmak üzere iki farklı versiyonu mevcuttur ve bu versiyonlar genellikle Aramice ve İbranice parçalar içermektedir.²⁶ Günümüze kadar ulaşan en eski belgeler, Kumran'da bulunan dört Orta Aramice ile bir İbranice versiyondur.²⁷ Ayrıca Yunanca ve Latinceye de çevrilmiştir.²⁸ Yunanca versiyonunda revizyona uğrayarak kısaltılan uzun versiyonu Orta Çağ'a kadar varlığını korumuştur.²⁹ Metnin kısa versiyonu ise muhtemelen Aramiceden kısaltılan uzun versiyondur.³⁰ Her iki versiyondaki iç içe geçmiş anlatı, Helenistik Dönem'den izler taşımaktadır.³¹ Nitekim dönemde, tüm Doğu Akdeniz sosyo-kültürel ve edebî anlamda Helenizm'in etkisi altındadır.

Hikâyenin, Ezra döneminde yazıldığı düşünülmektedir.³² Hikâyenin iki ana mekânı, Mezopotamya'daki dönemin Asur kentlerinden Ninova ve Pers kentlerinden Medya'nın başkenti Ekbatandır. Yazarın, diaspora hakkında bilgi sahibi olması, yazarın diasporadan biri olduğunu göstermektedir.³³ Torrey'e göre, yazar Babilli bir Yahudîdir.³⁴

Yokluk kavramı, Tobit'te bir varlıktır. İlahi vaat ve Tobit'in durumu ayrımdır. İnanca göre, Tanrı, seçilmiş halkına süt ile bal dolu bir ülke ve zenginlik vadetmesine karşın,³⁵ Tobit yoksunluk içindedir. Sürgün ise kitaptaki yegâne gerçektir. Kitabın yazıldığı dönem, Asur hâkimiyetindeki aidiyet ve bağlılık hissi zayıflayan diasporanın yoksunluğunu yansıtır, bu nedenle sürgün sıklıkla vurgulanmaktadır. Diasporadaki Yahudiler için bütünlük, gelenek oluşturulması, toprağa geri dönüş gibi umutları topluma kazandırma hedeflenmiştir. Atalardan kalma eğitim, dinî görevlerin yerine getirilmesi ve iç evlilikteki ısrar vurgusu, metnin ana temasının geleneğe bağlılık olduğunu ve bu geleneğin korunması gerektiğini göstermektedir. Kutsal geleneklerin benimsenmesi ve öğretinin sistematik biçimde yaygınlaşması okuyucuya iletilen ana temadır.

Tobit Kitabı, Yahudi geleneğinde ahlaki erdemlerin, Tanrı'ya sadakatın ve aile bağlarının güçlendirilmesinin bir sembolü olarak kabul edilmektedir. Özellikle Tobit ve ailesinin Tanrı'ya güven ve bağlılığını konu alan kitap, gelenek ve geleneklerin korunması adına aile perspektifinin önemine değinmektedir. Fakat her ne kadar İbranice veya Aramice yazılmış olsa da ilk olarak Septuaginta'da korunduğu için Rabbinik Yahudiliğin İkinci Tapınak Dönemi sonrası Yunan etkisinde olan metinlere mesafeli yaklaşması, kitaptaki melek karakterinin geleneksel Yahudi

²⁶ Stuart Weeks v.dğr., *The Book of Tobit: Texts from the Principal Ancient and Medieval Traditions. with Synopsis, Concordances, and Annotated Texts in Aramaic, Hebrew, Greek, Latin, and Syriac* (Berlin: Walter de Gruyter, 2013), 3/2, 2-3.

²⁷ Weeks v.dğr., *The Book of Tobit*, 3: 29; Beate Ego, *Tobit* (Stuttgart: Kohlhammer Verlag, 2022), 18.

²⁸ Andrew B. Perrin, "An Almanac of Tobit Studies: 2000-2014", *Currents in Biblical Research*, 13/1 (2014): 111; Ego, *Tobit*, 14.

²⁹ Francis M. Macatangay, *When I Die, Bury Me Well: Death, Burial, Almsgiving, and Restoration in the Book of Tobit* (Eugene, Oregon: Wipf and Stock Publishers, 2016), 5-6; Weeks v.dğr., *The Book of Tobit*, 3: 2-3.

³⁰ Devorah Dimant, "The Book of Tobit and the Qumran Halakhah", *The Dynamics of Language and Exegesis at Qumran*, ed. Devorah Dimant&Reinhard Gregor Kratz (Zürich: Mor Siebeck, 2009), 122.

³¹ Ego, *Tobit*, 23.

³² Macatangay, *When I Die, Bury Me Well*, 2-3.

³³ Macatangay, *When I Die, Bury Me Well*, 3.

³⁴ Torrey, "'Nineveh' in the Book of Tobit", 245.

³⁵ Levililer 20:24; Yasa'nın Tekrarı 11:9.

teolojisine tam olarak uymaması, Tanah'taki metinlerin genel olarak diaspora dönemine odaklanmaması gibi nedenler yüzünden Tobit Kitabı apokrif kabul edilmiştir.³⁶

1. Tobit Kitabı Özeti

Tobit Kitabı, karısı Hannah (חנה) ve oğlu Tobiyah (טוביה) ile birlikte Ninova'da yaşayan dindar bir adamın, Tobit'in (טובית) öyküsünü konu almaktadır. Hikâye, somut ve paradigmatik bir merhamet eylemiyle başlar, sonrasında gelişen kaotik olaylara karşı bir umut barındırmaktadır.³⁷ Kitap, bir önsözle açılmaktadır: “Bu Samiriyeden Sürgün gönderilen Naftali kabilesinden Tobit'in Kitabıdır.”³⁸ Kitaba göre, Yahudiler geleneğe bağlılıklarını yitirdikleri ve Tanrı'nın öğretilerine karşı geldikleri için sürgünle cezalandırılmışlardır.³⁹

Tobit, Hannah ile evlenmiş ve bu evlilikten Tobiyah isimli bir oğlu olmuştur.⁴⁰ Bu evlilik hakkında detaylı bilgi yoktur. Tobit'in Asur sarayında bir göreve getirilmesiyle ödüllendirilmesine değinilir, bu süreçte on talant gümüş biriktirmiş ve bunu kardeşi Gabiel'in (גביאל) yanına bırakmıştır. Fakat Asur Kralı Salmaneser'in ölümünün ardından yerine geçen Sanherib dönemindeki savaşlar nedeniyle Medya yolları kapanmış ve Tobit bıraktığı parasını alamamıştır. Tobit'e göre, Asur Kralı Sanherib, Yahuda'ya sefere çıkmış fakat Tanrı'nın gücüyle mağlup olmuştur.⁴¹ Bu mağlubiyetin üzerine Sanherib, ülkedeki Yahudileri öldürtürken diğer Yahudiler yas tutmamaktadır. Yazar, bu durumu Yusuf'un tutsaklık süreciyle kıyaslar ve Tanrı'nın bu kayıtsızlık nedeniyle Yahudileri cezalandırdığına inanır. Tanrı, Babil kralını Yahuda'ya göndererek Yahudilere hak ettikleri cezayı verir.⁴² Tobit ise Yahudilerin ölümüne kayıtsız kalmayarak, onları geleneğe uygun şekilde gömmüştür. Tobit'in ölüleri yıkayıp gömmesi, Asur Kralı Sanherib'e aktarılmıştır.⁴³ Sanherib'in emriyle Tobit ve ailesi tutuklanmıştır. Ancak Asur kralı ölmüş ve yerine Esarhadon geçmiştir. Böylece Tobit ve ailesi Ninova'ya geri dönmüştür. Birinci bölüm bu kısımın son bulmaktadır.⁴⁴

İkinci bölüm Şavuot Bayramı (שבועות) ziyafetiyle başlamaktadır. İbranice haftalar anlamına gelen Şavuot, hasadın ilk ürünlerinin sunulduğu ve Musa'nın Sina'da Tevrat'ı almasının anıldığı bir

³⁶ Bk. Michal Wojciechowski, “Authority and Canonicity of the Book of Tobit”, *BibAnn*, 4 (2014): 381-395.

³⁷ Macatangay, *The Wisdom Instructions in the Book of Tobit*, 1.

³⁸ Tobit I: 1-3 (Tobit Kitabı'ndan yapılan atıflar Sefaria sitesinden alınmıştır: Sefaria (SF), “The Book of Tobit”, erişim: 30 Mart 2024, https://www.sefaria.org/Book_of_Tobit.1?lang=bi).

³⁹ Tobit I: 1-3; Charlesworth, “Eski Ahit'in Apokrif Kitapları”, 389-390.

⁴⁰ Tobit I: 1-5.

⁴¹ Tobit I: 1-6.

⁴² Amos 6: 1-7: “Vay haline Siyon'daki kaygısızların, Samiriye Dağı'nda kendilerini güvende sananların, İsrail halkının başvurduğu ulusun tanınmış insanların! Kalne'ye gidin de görün! Oradan Hama'ya geçin, Filistler'in Gat Kenti'ne inin, sizin bu krallıklarınızdan daha mı iyiler? Toprakları sizinkinden daha mı geniş? Ey sizler, kötü günü uzak sana, zorbalık tahtını yaklaştıranlar. Ey sizler, fildişi süslü yataklara uzananlar, sedirlere serilenler, seçme kuzular, besili buzağılar yiyenler, çenik eşliğinde türkü söyleyenler, Davut gibi beste yapanlar, tas tas şarap içenler, yağların en güzelini sürünenler, Yusuf'un yıkımına kederlenmeyenler! Bu yüzden şimdi bunlar, sürgüne gideceklerin başını çekecekler, sona erecek sedire serilenlerin cümbüşü...”

⁴³ Tobit I: 8-11.

⁴⁴ Tobit II: 1-2.

bayramdır.⁴⁵ Tobit, bayram ziyafeti için oğlu Tobiyah'ı, muhtaç bir Yahudi bulması için görevlendirir. Ancak şehirde bir Yahudi öldürülmüş ve cesedi sokağa atılmıştır. Bu durum Tobit'i derinden sarsmıştır.⁴⁶ Cesedi defnetmesinin ardından Tobit, geleneksel açıdan kirli kabul edilen Asur topraklarında temizlendiği için Tanrı tarafından cezalandırılmıştır.⁴⁷ Bir gün dinlendiği esnada gözüne kuş pisliği düşmüş ve bu durum onun seneler süren körlüğüne neden olmuştur.⁴⁸

Şavuot Bayramı, Yahudilerin kutsal toprak ve toplumsal birlikle ilişkili bir bayramdır. Sürgündeki Tobit'in, bu bayramı kutlamak konusunda duyduğu bağlılık, bayramın anlamıyla paraleldir.⁴⁹ Anlatıdaki ölüm, toplumsal bilincin ve endogaminin önemini yansıtırken defin ve endogami de hikâyedeki toplumsal aidiyetin korunması ve eskatolojik beklentilerin işaretleridir.⁵⁰

Üçüncü bölüm, Tobit'in Tanrı'ya yakardığı dualarını ve ölümü arzulamasını merkeze almıştır.⁵¹ Tobit'in duasında ölüm, dünyevi yaşamın ötesinde bir erginlenme ve sonsuz yaşama geçiş olarak betimlenmektedir. Bu dua, kitaptaki iki kısımdan oluşur ve ilk dua örneğidir. Birinci kısım, İsrail halkının itaatsizliğini ele alır ve sürgünün hak edilmiş bir ceza olduğunu vurgular. Tobit, Tanrı'nın adil bir yargıç olduğunu belirtir ve halkı adına bağışlanma diler. Burada, kişisel bir yakarıştan halkın kolektif durumu için yapılan bir duaya geçiş söz konusudur. Bu bölümde dil kullanımı, ben öznesinden biz öznesine geçmiştir. Duada, sürgün Sodom ve Gomora'ya (העמורה ודודו) benzetilmiştir.⁵² Bu şehirler, Yahudi öğretilerinde ahlaksızlık ve itaatsizliğin cezalandırılmasının simgesidir. Duanın ikinci kısmında, Tobit, Tanrı'nın merhametini över ve huzur, geri dönüş ve bağışlanma talep eder.

Bu bölümde Sara'nın hikâyesi anlatılmaktadır. Medya'da yaşayan Sara (שרה), yedi kez evlenmiş ancak her eşini düğün gecesinde Aşmedai (אשמדאי) tarafından kaybetmiştir.⁵³ Bu trajik olaylar nedeniyle Sara da Tanrı'ya yakarmaktadır. Tanrı, hem Tobit'in hem de Sara'nın dualarını kabul eder ve melek Rafael'i (רפאל) onlara yardım için gönderir. Sara, aile kurmanın önemi ve aksiliklere rağmen var olan istikrarı sembolize etmektedir.

Bu bölümde dil değişmiştir. Kitapta yer alan fiillerin yapısı ve cümlelerin aktarımına göre, anlatım birinci şahıstan üçüncü şahıs anlatımına geçmiştir. Birinci şahıs anlatımlar daha kişisel bir deneyimi ifade ederken, üçüncü şahıs anlatım daha geniş bir kapsamda daha geniş bir otoriteyi ifade etmektedir. Anlatıcının değişimi, hikayedeki ana figürün değişiminde olduğu gibi çoklu metin geleneğinde, revizyon sürecine işaret etmektedir.⁵⁴ Hikâyenin tek bir odakla kurgulandığı düşünülürse, bu kısımdan itibaren gözlemci ve okuyucu bakış açısıyla derlenmiştir.

⁴⁵ Muhammed Güngör, "Yahudi Dini Hayatında Süleyman Mabedi", *İsrailiyat: İsrail ve Yahudi Çalışmaları Dergisi*, 2017, 64.

⁴⁶ Tobit II: 1-2.

⁴⁷ Tobit II: 1-5.

⁴⁸ Tobit II: 3-7.

⁴⁹ Macatangay, *When I Die, Bury Me Well*, 89.

⁵⁰ Macatangay, *When I Die, Bury Me Well*, 74-75.

⁵¹ Tobit III: 1-2.

⁵² Tobit III: 1.

⁵³ Tobit III: 7.

⁵⁴ David McCracken, "Narration and Comedy in the Book of Tobit", *Journal of Biblical Literature*, 114/3 (1995): 404-405.

Hikâyedeki Aşmedai, Yahudilik ve Hristiyanlık geleneğinde Talmud ve Mişna'ya göre, cinlerin kralı, efendisidir.⁵⁵ Aşmedai birkaç hikâyede yer almaktadır. Bunlardan biri Süleyman Peygamber ile ilgilidir. Süleyman Peygamber dahi Aşmedai'den çekinmektedir.⁵⁶ Bu ifrit, İbrani geleneğine, sürgün sonrası girmiştir.⁵⁷ Aşmedai köken olarak ise Eski Yakındoğu'nun rüzgâr cinlerinin, iblislerinin efendisi Pazuzu'dur.⁵⁸

Dördüncü bölümde Tobit, Medya'da bıraktığı yaklaşık on talant gümüşünü hatırlamıştır. Ekonomik darlıktan kurtulabilmesi, olası bir ölümden cenaze törenleri için oğlundan bu parayı geri almasını ister.⁵⁹ Ayrıca Tobiyah'a, Yahudi geleneklerine uygun yaşaması, annesine saygı göstermesi ve kendi soyundan bir kadınla evlenmesi gibi önemli öğütler verir. Ailenin önemine değinir ve bu konuda tavsiyelerde bulunur.⁶⁰ Yahudi geleneğin sürdürülebilmesi için kendi soyundan kimseyle iç evlilik yapılmasının geleneğin ve kültürün devamlılığı açısından hayati rolüne değinilir. Bu kısım, Tobiyah üzerinden tüm Yahudi toplumuna aktarılan öğütleri içermektedir.

Beşinci bölümde, Tobiyah'ın, yolculuğu başlamıştır.⁶¹ Kendisine bir rehber seçmesi gerekmektedir. Rehber, hem gerçek anlamda Tobiyah'a yardımcı hem de onun dönüşümü için tamamlayıcı bir figürdür. Bu nedenle rehber doğaüstü bir figür seçilmiştir. Tobiyah, bir rehber bulabilmek adına şehre indiğinde kendisini Azarya ismiyle tanıtan melek Rafael ile tanışmış ve onu seçmiştir. Metaforik açıdan yazar, Tanrı'nın mutlak suretle dindar ve geleneğe bağlı kişilere yardım ettiğini vurgulamaktadır.⁶²

Yol imgesi ön plana çıkmaktadır ve hikâyede yol, diasporayı vurgular. Yol bir umuttur, yaşanan yerden uzaklaşmanın güvensizliğidir. Nitekim sürgündeki Yahudiler için de sürgün edilen yerler birer yoldur. Yolculuk esnasında rehber araması, yolda güvensiz bir süreç geçireceği endişesi bilinmez bir vurgudur. Metnin başında ölen Yahudi ve cenaze töreni aslında onun ebedi bir yuva bulma arzusunun işaretidir. Yazar, ölen Yahudi ile sürgün, kahramanların dönüşümü ve yol imgesini vatan bulma arzusu ile pekiştirmiş ve bu arzusunun ancak yolculuk gibi bir arayış neticesiyle gerçekleşebileceği metaforunu metinde işlemiştir. Yolun güvensizliği ayrıca vatansız olmanın güvensizliği ile işlenmiştir. Hikâyenin bu kısmında, Tanrı'nın yolculuğu ilahi bir varlıkla açması, kahramanlara yardım etmesi, Tobit gibi başlarına ne kadar kötü olay gelirse gelsin dindarlığı elinden bırakmayan Yahudilerin Tanrı tarafından her daim destekleneceği olgusunu işlemektedir.

⁵⁵ Pesahim 110a:11; Gittin, 68a: 8; Gittin, 7: 2. Talmud atıfları için Sefaria sitesi kullanılmıştır. Bk. Sefaria (SF), "Talmud Babylonian", erişim: 30.03.2024, <https://www.sefaria.org/texts/Talmud/Bavli>.

⁵⁶ Gittin 68a: 9-15; Gittin 68b: 3-19.

⁵⁷ Uri Gabbay, "The King of the Demons: Pazuzu, Bagdana and Aşmedai", *A Woman of Valor: Jerusalem Ancient Near Eastern Studies in Honor of Joan Goodnick Westenholz*, ed. Uri Gabbay, Wayne Horowitz & Filip Vukosavovic (Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Cientificas, 2010), 59-60.

⁵⁸ Kübra Karaköz, *Eski Mezopotamya ve Anadolu'da (MÖ 2. Bin) Demon İnançları* (Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli: Kocaeli Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019), 80-84.

⁵⁹ Tobit IV: 1-4.

⁶⁰ Tobit IV: 1-6.

⁶¹ Tobit V: 1-2

⁶² Tobit V: 1-3.

Hikâye, Rafael ve Tobiyah'ın yolculuğuyla devam etmektedir. İkili, dinlenmek için Dicle Nehri'nde mola verir ve Tobiyah yıkanmak istediğinde ise bir balık, ekmeğini kapar.⁶³ Rafael, balığı yakalayıp safrası ve kalbini saklamasını söyler. Yolculukları şehre vardığında, Rafael onlara geceyi geçirmek için Reuel'in evini önerir.⁶⁴ Burada Rafael, Tobiyah'a Reuel'in kızı Sara ile evlenmesi gerektiğini söylemiştir. Tobiyah bu tekliften çekirse de Rafael, balığın kalbini Sara'nın giysilerine tütsüleyerek ifriti uzaklaştırabileceğini anlatır.⁶⁵ Tevrat hükümlerince, Sara yakın akrabası olduğu için Tobiyah'ın hâlihazırda Sara ile evlenmesi gerekmektedir.⁶⁶ Nitekim Tobit'in kabilesinde ailesinin soyağacı son derece önemlidir ve iç evlilikler ön planda yer almaktadır.⁶⁷

Bu evlilik töreni, Yahudi geleneğinin diasporadaki uygulamalarını yansıtmaktadır. Reuel, kızı Sara için evlilik sözleşmesi hazırlamış ve bu belgeyi mühürlemiştir. Hazırlanan belge, evlenen çifte takdim edilmektedir. Bu belge ketuba (כתובה), bir anlaşmadır. Ketuba, kendisinden doğacak çocuklar ve olası boşanma ya da ölüm durumunda ödemek zorunda kalacağı paranın yer aldığı bir yazıdır.⁶⁸ Belge, yazılı kaynaklarda Yunanca συγγραφήν (syngraphin) olarak geçmektedir. İbrani geleneğinde ise (kidduşin şetar / שטר קידושין) adı verilmektedir. Metinde bu kısım ayrıntılı biçimde anlatılmıştır. Yazar özellikle bu kısmın iyice bilinmesi ve sürgündeki Yahudilerin geleneğe uygun biçimde evlenmesi için anekdot paylaşmıştır. Metnin öğüt ve gelenek perspektifi evlilik ile pekiştirilmiştir. Metnin bu kısmı, Yahudi evlilik geleneklerinin önemini vurgulamaktadır.

Bu bölüm, kitabı sadece Yahudilik açısından değil, Hıristiyanlık için de önemli kılmıştır. Tobit'in hikâyesi, ilahi rehberlik motifinin ve evlilik törenlerinin sıkça kullanıldığı metinlerden biridir.⁶⁹ Roma Katolik ayinlerinde de Tobit Kitabı'na sıkça rastlanır.⁷⁰ Kitapta yer alan evlilik sözleşmesi, kızın babası tarafından hazırlanan, evlilik öncesi törenin önemli bir parçasıdır. Bu anlaşma, Aramilerin geleneksel evlilik öncesi kontratına dayanmakta olup Sami kültürüne ait ve Yahudilik öncesi bir geleneğe işaret etmektedir.⁷¹ Evliliğin kutsanması amacıyla metinde yer alan pasajlar, bu sözleşmenin Yahudi şeriatına uygun yapıldığını gösterir.⁷²

Kitap, Tobiyah ve Sara'nın ilk gecesiyle devam etmektedir. Tobiyah, Rafael'in talimatlarını hatırlayarak balığın kalbini ve safrasını bir tavada yakar, ardından Sara'nın giysilerini tütsüler. Bu esnada, onları öldürmek için bekleyen Aşmedai, kokuyu alarak uzaklaşır ve kitaba göre, Mısır'a kaçır. Rafael ise ifritin peşine düşerek Aşmedai'yi Mısır'da tutsak eder.⁷³ Bu esnada, Reuel hizmetkârlarına kimseye görünmeden bir mezar kazmalarını emreder. Tobiyah'ın hayatta kalma

⁶³ Tobit VI: 1-2.

⁶⁴ Tobit VI: 4-5.

⁶⁵ Tobit VI: 4-6.

⁶⁶ Ego, *Tobit*, 86-87.

⁶⁷ Renate Egger-Wenzel, "Sarah's Grief to Death (Tob 3:7-17)", *Ancient Jewish Prayers and Emotions: Emotions Associated with Jewish Prayer in and Around the Second Temple Period*, ed. Stefan C. Reif & Renate Egger-Wenzel (Berlin & München & Boston: De Gruyter, 2015), 213; Miller, *Marriage in the Book of Tobit*, 10: 93-123.

⁶⁸ Joseph A. Fitzmyer, *Tobit* (Berlin: Walter de Gruyter, 2013), 224.

⁶⁹ Macatangay, *The Wisdom Instructions in the Book of Tobit*, 4-5.

⁷⁰ Fitzmyer, *Tobit*, 56-57.

⁷¹ Erdinç İçten, "Yahudilikte Ketuba", *Balıkesir İlahiyat Dergisi*, 4/1 (2018): 19.

⁷² Solomon Zeitlin, "Ketuba'nın Menşesi: Yahudilikte Evlilik Kurumu Üzerine Bir Araştırma", çev. Mehmet Sait Toprak, *The Journal of Mesopotamian Studies*, 1/1 (2016): 144.

⁷³ Tobit VIII: 1; Torrey, "'Nineveh' in the Book of Tobit", 245.

ihtimaline inanmadığı için ölümünü gizlice karşılamak istemektedir.⁷⁴ Hizmetkârlarından biri Sara'nın odasına gidip Tobiyah'ın yaşadığını öğrenince açılan mezar kapatılır ve bir ziyafet düzenlenir. Düğün gecesinin ardından Reuel, Tobiyah ve Sara'nın hayatta ve sağlıklı olmasını Tanrı'nın merhametine bağlamaktadır.⁷⁵

Hikâyenin bu kısmı, özellikle Yahudi evlilik gelenekleri hakkında verdiği bilgiler açısından önem taşımaktadır. Yazarın ayrıntılı anlatımı, geleneğin sürekliliği konusundaki endişeleri yansıtmaktadır. Dokuzuncu bölümde, Reuel, mallarını Sara ve Tobiyah'a devretmeye karar vermiştir. Buna göre, Reuel hayattayken mallarının yarısı Tobiyah ve Sara'ya ait olacaktır; geri kalan kısmı ise Reuel'in ölümünün ardından çifte verilecektir. Bu esnada, Tobiyah, Rafael'den Gabiel'in yanına gitmesini ve on talant gümüşü almasını istemiştir.

Tobit'in onuncu bölümünde, Tobiyah ve Sara, Reuel'in mal varlığının yarısını alarak Ninova'ya dönmek üzere yola çıkmıştır. Tobiyah ve Rafael, ilk olarak Tobit ve Hannah'nın yanına varmışlardır. Rafael'in verdiği talimat doğrultusunda Tobiyah, balığın safrasını babası Tobit'in gözlerine sürmüştür ve bunun sonucunda Tobit'in gözleri açılmış, körlüğü sona ermiştir. Tobit, gözleri açıldıktan sonra Tanrı'ya şükretmiş, dualarında Tanrı'nın ona her daim yardım ettiğinden ve hiçbir zaman umudunu kaybetmediğinden bahsetmiştir. Duanın ardından Tobiyah, ebeveynlerine evlendiğini ve eşi Sara'nın Ninova'ya gelmekte olduğunu haber vermiştir.

On ikinci bölümde, Ninova'ya geri dönen Tobiyah, babası Tobit ile birlikte Rafael'e verecekleri ücreti konuşmaktadırlar.⁷⁶ Rafael, bu sırada Tobit ve Tobiyah'ın yanlarına gelerek Tanrı tarafından gönderilen bir melek olduğunu açıklamıştır. Tanrı'nın, Tobit'in dualarını kabul ettiğini, yaşadığı körlük ve diğer zorlukların Tanrı'nın bir sınavı olduğunu açıklamıştır.⁷⁷ Rafael şöyle der:

“Korkmayın! Size yaptığı bu büyük ve harika iyilikler için Tanrı'ya dua edin. Bana gelince, seninle birlikte olduğum süre boyunca beni yerken ve içerken gördün, çünkü gözlerine öyle göründü, ama ben ne yedim ne de içtim. Şimdi, bütün bunları bir kitaba yazın! Bu yaşamlarımızın tüm günleri boyunca sizinle Tanrınız arasında bir tanık olacaktır ve bu, tüm nesiller arasında bir işaret ve bir tanık olacaktır. Tanrı'ya ibadet edin ve O'nun kutsallığını anın. Şimdi beni bırakın, beni size gönderen Tanrı'ya geri döneceğim...”

Rafael'in gerçek kimliğini öğrenen Tobit ve Tobiyah, bir daha onu görmemiştir. Kitabın sonunda, Rafael'in ifşa ettiği bu gerçek, kitap boyunca görünüşte gelişigüzel olan olayların ardındaki ilahi sırrı açığa çıkarmıştır. Kitap, yaşananlardan ders alınması gerektiğini vurgulamaktadır ve bu, yazarın kitabı yazma amacını ortaya koymaktadır. Son bölüm, nasihat ve vasiyet niteliğinde olup Tobiyah'a hayatı boyunca rehberlik edecek talimatlar sunmaktadır. Bu, aynı zamanda Tobit'in ölmeden önceki son sözleridir. Genel olarak Tobit, oğluna yaşam için bir standart belirlemekte ve hayatta karşılaşacağı zorluklar karşısında bu öğütlere sadık kalmasını istemektedir.

⁷⁴ Macatangay, *When I Die, Bury Me Well*, 95-96.

⁷⁵ Tobit VIII: 3-4.

⁷⁶ Charlesworth, “Eski Ahit'in Apokrif Kitapları”, 390.

⁷⁷ Tobit XII: 1-3.

2. Değerlendirme

Tobit Kitabı'nda aile, hem biyolojik hem de Tanrı ile olan ilişkide merkezi bir rol oynamaktadır. Yahudilik topluluğunda ailenin önemi, dinsel anlatılarında kök salmıştır ve evlilik, dinin temel taşı olarak tasvir edilmiştir.⁷⁸ Tobiyah'ın Sara ile evlenmeden önce Tanrı'ya dua etmesi, Yahudi geleneğinde evliliğin kutsallığını ve Tanrı tarafından onaylanan bir birlik olduğunu hatırlatmaktadır. Yahudi evlilik süreçlerindeki gibi, Tobit'te de evlilik Tanrı'nın müdahalesiyle kutsanmış bir birliktir.⁷⁹ Tobit'in oğlu Tobiyah'a verdiği öğütler, sadece bireysel ahlaki gelişimi değil, aynı zamanda ailenin bir arada kalmasının sağlanmasını da amaçlar. Yahudi hukukunda olduğu gibi, ebeveynlerin çocuklarına dinî ve ahlaki değerleri aktarması, Yahudi aile yapısının devamlılığında kritik bir rol oynamaktadır. Tobit, oğluna hayırseverliği, sadakatle Tanrı'ya bağlı kalmayı ve aile bağlarını korumayı öğütleyerek Yahudi kültürel sürekliliğinin diaspora koşullarında nasıl sağlandığını göstermektedir. Diaspora Yahudileri için Tobit Kitabı, aile içindeki dayanışmayı, bireylerin birbirine olan sadakatini ve toplumsal sorumluluklarını içermektedir. Tobit'te bu dayanışma, ailenin dinî ve ahlaki sorumluluklarıyla harmanlanarak, toplumsal düzenin korunmasını sağlamaktadır.⁸⁰

Aile bağları, Tobit Kitabı'nda sıkça vurgulanmaktadır. Tobit'in ailesine olan sadakati, Yusuf Peygamber'in ailesine olan sadakati ile paralellik göstermektedir. Tobit'in oğlu Tobiyah'ın geçirdiği dönüşüm ise aile bağlarının bir sonraki nesle nasıl aktarıldığını gösterir. Tobiyah'ın itaatkâr ve sorgusuzca kabul ettiği görevler, aile içindeki bilgelik ve geleneklerin önemini yansıtmaktadır. Ayrıca, Tobiyah'ın yolculuğu, bilgelik ve olgunluğun kazanımıdır.⁸¹ Yazar, Tobit'in deneyimlerini aktarırken eski gelenekleri ve öğretileri bilgelik perspektifinde yeniden yorumlamaktadır.⁸²

Sara karakteri, ilahi rehberlik ve aile bağları temalarını destekleyen bir rol oynamaktadır. Sara'nın yaşadığı talihsizlikler, bireysel olarak doğru ve erdemli bir hayat sürmesine rağmen toplumlarının günahlarından kaynaklanan kolektif bir acıyı paylaşmaktadır.⁸³ Bu durum, Yahudilikteki birey-toplum ilişkisinin, özellikle de kolektif sorumluluk ve Tanrı'ya bağlılığın nasıl bir rol oynadığını ortaya koyar.⁸⁴ Bu sıkıntılar, Tanrı'nın onları denemesi olarak açıklanır ve bu süreçte bilgelik, sabır ve dua, kurtuluşun temel anahtarları olarak öne çıkar.⁸⁵ Sadaka teması da Tobit'in teolojik düşüncesinde önemli bir yere sahiptir.⁸⁶ Tobit'in sadaka aracılığıyla Tanrı tarafından ödüllendirilmesi, ilahi rehberlik temasının bir uzantısıdır. Sadaka, bireysel bir erdem

⁷⁸ Charles David Isbell, "Family Values and Biblical Courtship and Marriage: Spanning the Time Barrier", *Mishpachah: The Jewish Family in Tradition and in Transition*, ed. Leonard Greenspoon (West Lafayette, Indiana: Purdue University Press, 2016), 45-46.

⁷⁹ Kraemer, "Jewish Mothers and Daughters", 92-93.

⁸⁰ Konu ile ilgili bk. Merten Rabenau, *Studien zum Buch Tobit* (Berlin & New York: Walter de Gruyter, 1994).

⁸¹ Macatangay, *The Wisdom Instructions in the Book of Tobit*, 178.

⁸² Macatangay, *The Wisdom Instructions in the Book of Tobit*, 110-113.

⁸³ Macatangay, *When I Die, Bury Me Well*, 46.

⁸⁴ Fitzmyer, *Tobit*, 38.

⁸⁵ Kottsieper, "Look, Son, What Nadab Did to Ahikaros ...", 146-148.

⁸⁶ Macatangay, *When I Die, Bury Me Well*, 45-46.

ve toplumsal dayanışmanın da bir göstergesi olarak sunulmuştur. Tobit'in karanlıktan kurtarılması, sadakanın arındırıcı gücüne olan inancı güçlendiren bir anlatıdır.⁸⁷

Tobit, geleneksel anlatı yapılarından farklı olarak, bütünlüklü bir olay örgüsü sunmaz. Kitap, gerilim ve mistik bir yolculuktan çok, ahlaki ve dinî bir öğretinin yayılmasına odaklanmaktadır. Karakterler arasında dinamik bir gelişim görülmemekte, özellikle Tobit ve Tobiyah'ın karakterleri sabit bir erdem anlayışına dayanarak şekillenmektedir. Kitapta kullanılan isimler teoforiktir ve bu isimlerle Tanrı inancı ve iyilik kavramı sürekli vurgulanır. Tobit ve Tobiyah isimlerinin Tov (טוב) (iyilik) kökeninden türemesi, karakterlerin ahlaki erdemlerini simgelemektedir. Hannah lütf anlamına gelen (חן), Sara ise yönetmek ve yönlendirmek anlamına gelen Şar (שר) dan türemiştir. Reuel ise arkadaş olmak anlamına gelen Ra'a (רעה) ve Tanrı anlamına gelen El'den (אל) türemiş, Tanrı'nın dostu anlamına gelmektedir. Sara, Hannah, Reuel ve Reuel'in eşi Edna, karakteristik olarak hikâyede sığdır. Onlar basit halk kahramanlarıdır, yalnızca dürüst ve geleneksel bir yaşam için çabalamaktadırlar.⁸⁸ Tobit'te de kişisel bir gelişim görülmemektedir. Hikâyenin gelişimi üzerinde bir etkisi yoktur. Hikâyede, erdem, gelenek ve masumiyete karşı bir tasvir yoktur. Yalnızca melek imgesine karşı şeytan imgesi yer almaktadır.

Aşmedai'nin hikâyedeki kapsamı ise oldukça kısıtlıdır. Aşmedai'nin varlığı ise sınırlıdır ve anlatıdaki rolü, melek Rafael'in ilahi müdahalesiyle sınırlanır. Burada melek ve şeytan imgeleri, iyi ve kötünün sembolik temsilleri olarak kullanılır. Aşmedai, Yahudi demonolojisinde önemli bir figür olmasına rağmen kitapta kapsamlı bir şekilde ele alınmaz; bu da kitabın ana temasının ilahi rehberlik ve aile bağları üzerine odaklandığını göstermektedir.

Sonuç

Tobit Kitabı, Yahudi dini ve kültürel değerlerinin diaspora dönemindeki önemini anlamak için önemli kaynaklardan biridir. Kitap, Yahudi aile yapısını ve aile içindeki ilişkileri, bireysel dindarlık, sadakat ve ilahi rehberlik çerçevesinde ele almaktadır. Hem ahlaki hem de dinî bir eser olarak, Yahudi aile yapısının diaspora bağlamındaki rolünü vurgulayan güçlü mesajlar içermektedir. Bu bağlamda, Tobit Kitabı'ndaki anlatı, Yahudi toplumunun diaspora döneminde kültürel sürekliliğini nasıl sağladığını gösterir ve aile kurumunu merkeze almıştır. Tobit, Yahudi dinî ve kültürel mirasının çok yönlü yapısını gözler önüne sererken özellikle aile bağları ve ilahi rehberlik kavramlarını diaspora Yahudilerine yönelik güçlü bir mesajla işlemiştir. Yahudi kültüründe aile, sadece kan bağlarına dayalı bir yapı olarak değil aynı zamanda manevi rehberlik, ahlaki sorumluluk ve toplumsal dayanışmanın merkezinde yer almıştır. Tobit'in dürüstlük, sadakat ve aileye adanmışlığı, Yahudi toplumunda ailenin sadece biyolojik bir bağ değil, Tanrı'ya olan sadakat, ortak inançlar ve dinî sorumluluklar etrafında şekillenen bir kavram olduğunu da vurgular. Bu bağlamda, ailenin bütünlüğü ve dayanışması, Yahudi kimliğini korumanın en önemli yollarından biridir.⁸⁹

Diaspora Yahudiliği, kültürel ve dinî kimliğin korunmasında aileyi birincil kurum olarak görmüştür. Tobit Kitabı, diaspora döneminde yaşayan bir Yahudi ailesinin iç dinamiklerini,

⁸⁷ Macatangay, *When I Die, Bury Me Well*, 90.

⁸⁸ Fitzmyer, *Tobit*, 35-36.

⁸⁹ Rabenau, *Studien zum Buch Tobit*, 124-126.

Tanrı'ya olan sadakatlerini ve toplumsal ilişkilerini gözler önüne sermektedir. Tobit Kitabı'nda yer alan karakterler, aile birliğini ve bağlılığını güçlü bir şekilde temsil etmektedir. Tobit'in oğlu Tobiyah ile Sara'nın evliliği, bu anlatının merkezinde yer alır ve Yahudi evlilik süreçleri açısından değerlendirildiğinde, evlilik aşamalarına paralel bir süreç izlenmiştir. Bu evlilik, sadece iki birey arasında gerçekleşen bir birlik olarak değil, aileler ve toplum için de büyük bir önem taşımıştır. Yahudi evlilik kurumunun diaspora topluluklarında bir toplumsal yapı ve kimlik taşıyıcısı olarak işlev gördüğü gerçeği, Tobit Kitabı'ndaki evlilik hikâyesi ile doğrulanmıştır. Sara ile Tobiyah'ın evliliği, ailelerinin rehberliği ve Tanrı'nın müdahalesi sayesinde gerçekleşir; böylece Yahudi inancının aile temelli yapısının ne denli merkezî olduğu bir kez daha vurgulanır.

Yahudi aile yapısı, diaspora döneminde yalnızca bireylerin Tanrı ile olan ilişkilerini sürdürebilmeleri açısından değil, aynı zamanda dinî ve kültürel mirasın aktarımı bakımından da büyük önem taşımıştır. Tobit, oğlu Tobiyah'a verdiği öğütlerle, dinî değerlerin ve ailenin bir arada kalmasının ne kadar kritik olduğunu vurgulamaktadır. Evlilik aşamalarıyla bir evliliğin tamamlanması, diaspora topluluklarında Yahudi kimliğinin korunması açısından önemli bir yapı taşı oluşturmuştur. Tobit Kitabı'nda da evliliğin hem bireysel hem toplumsal sorumluluklar çerçevesinde ele alınması, diaspora dönemindeki Yahudi aile yapısının önemini yansıtmıştır. Bu anlamda, aile, sadece biyolojik bir yapı olarak Yahudi kimliğinin kuşaktan kuşağa aktarılmasında birincil kurum olarak işlev görmüştür.

Kitapta, Tanrı'nın ilahi rehberliği sadece bireysel bir kurtuluş aracı olarak değil aynı zamanda aile içi ilişkilerin sağlamaştırılmasında temel bir rol oynamaktadır. Tobiyah'ın olgunlaşma yolculuğu, ilahi rehberliğin bir örneği olarak, genç bireylerin ailelerinin manevi mirasını devralmaları ve bu mirası gelecek nesillere aktarmaları gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu süreçte aile, dinî bilgelik ve ahlaki değerlerin aktarımında bir aracı rol üstlenir. Diaspora Yahudileri için Tobit Kitabı, dağınık yaşam koşullarına rağmen aile içi bağlılıkların ve Tanrı'ya olan inancın korunması gerektiğini öğretmiştir. Ailenin, Yahudi toplumunda bireylerin ve toplumsal birliğin ve dayanışmanın koruyucusu olduğunun altı çizilir. Tanrı'nın rehberliği, bireyin yalnızca kendi manevi yolculuğunu değil, ailesinin ve toplumunun kaderini de şekillendirmiştir. Tobit'in hikâyesi, bu ilahi rehberliğin, ailenin bir arada kalması ve Tanrı'ya olan sadakatin sürdürülmesi için nasıl bir temel oluşturduğunu gösterir.

Tobit Kitabı, aile kavramını Yahudilikteki ilahi rehberlik perspektifiyle yeniden tanımlamaktadır. Aile, bireysel ve toplumsal kimliğin taşıyıcısı, Tanrı'ya olan inancın ve sadakatin simgesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Kitap, diaspora Yahudilerine, aile içinde Tanrı'nın rehberliğine güvenerek, ahlaki ve dinî değerleri korumanın, kültürel süreklilik ve kimliğin devamı açısından ne kadar önemli olduğunu öğretmiştir.

Kaynakça

- Blenkinsopp, Joseph. "The Family in First Temple Israel". *Families in Ancient Israel*, ed. Leo Perdue & Joseph Blenkinsopp, Louisville: Westminster John Knox Press, 1997, 48-103.
- Sefaria. "Book of Tobit". Erişim: 03.04.2024, https://www.sefaria.org/Book_of_Tobit.
- Charlesworth, James H. "Eski Ahit'in Apokrif Kitapları". Çev. Muhammet Tarakçı. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 12/2 (2003): 385-411.
- Dimant, Devorah. "The Book of Tobit and the Qumran Halakhah". *The Dynamics of Language and Exegesis at Qumran*, ed. Devorah Dimant & Reinhard Gregor Kratz, Zürich: Mor Siebeck, 2009, 121-143.
- Egger-Wenzel, Renate. "Sarah's Grief to Death (Tob 3:7-17)". *Ancient Jewish Prayers and Emotions: Emotions Associated with Jewish Prayer in and Around the Second Temple Period*, ed. Stefan C. Reif & Renate Egger-Wenzel, Berlin & München & Boston: De Gruyter, 2015, 193-220.
- Ego, Beate. *Tobit*. Stuttgart: Kohlhammer Verlag, 2022.
- Fitzmyer, Joseph A. *Tobit*. Berlin, Boston: Walter de Gruyter, 2013.
- Gabbay, Uri. "The King of the Demons: Pazuzu, Bagdana and Ašmedai". *A Woman of Valor: Jerusalem Ancient Near Eastern Studies in Honor of Joan Goodnick Westenholz*, ed. Wayne Horowitz v.dğr., Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas, 2010, 57-72.
- Güngör, Muhammed. "Yahudi Dini Hayatında Süleyman Mabedi". *İsrailiyat: İsrail ve Yahudi Çalışmaları Dergisi*, 1 (2017): 54-78.
- Homolka, Walter & Andrzej Pryba. "Preparations for Marriage in the Jewish and Catholic Traditions". *Religions*, 15/62 (2024): 1-14, <https://doi.org/10.3390/rel15010062>.
- Isbell, Charles David. "Family Values and Biblical Courtship and Marriage: Spanning the Time Barrier". *Mishpachah: The Jewish Family in Tradition and in Transition*, ed. Leonard Greenspoon, West Lafayette, Indiana: Purdue University Press, 2016.
- İçten, Erdinç. "Yahudilikte Ketuba". *Balıkesir İlahiyat Dergisi*, 4/1 (2018): 13-38.
- Jacobs, Jill & Izhak Austrian. "The Choices of Marriage: One Couple's Attempt to Create an Egalitarian Jewish Wedding Ceremony within the Traditional Framework of Kiddushin". *Conservative Judaism*, 63/3 (2012): 32-41.
- Karaköz, Kübra. *Eski Mezopotamya ve Anadolu'da (MÖ 2. Bin) Demon İnanıcı*. Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Ü Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2019.
- Kottsieper, Ingo. "'Look, Son, What Nadab Did to Ahikaros ...': The Aramaic Ahiqar Tradition and Its Relationship to the Book of Tobit". *The Dynamics of Language and Exegesis at Qumran*, ed. Devorah Dimant & Reinhard Gregor Kratz, Zürich: Mor Siebeck, 2009, 145-167.
- Kraemer, Ross. "Jewish Mothers and Daughters in the Greco-Roman World". *The Jewish Family in Antiquity*, ed. Shaye Cohen, Atlanta: Scholars Press, 2020, 89-113.
- Krieger, Aliza. "The Role of Judaism in Family Relationships". *Journal of Multicultural Counseling and Development*, 38/3 (2010): 154-165.
- Labovitz, Gail. "Presumptuous Halachah: On Determining the Status of Relationships Outside Jewish Marriage". *Mishpachah: The Jewish Family in Tradition and in Transition*, ed. Leonard Greenspoon, West Lafayette, Indiana: Purdue University Press, 2016.
- Macatangay, Francis M. "The Wisdom Instructions in the Book of Tobit". *The Wisdom Instructions in the Book of Tobit*, Berlin, New York: De Gruyter, 2011.
- Macatangay, Francis M. *When I Die, Bury Me Well: Death, Burial, Almsgiving, and Restoration in the Book of Tobit*. Eugene, Oregon: Wipf and Stock Publishers, 2016.
- Margalit, Yehezkel. *The Jewish Family: Between Family Law and Contract Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 2017.
- McCracken, David. "Narration and Comedy in the Book of Tobit". *Journal of Biblical Literature*, 114/3 (1995): 401-418.

- Miller, Geoffrey David. *Marriage in the Book of Tobit*. New York: Walter de Gruyter, 2011.
- Pepi, Luciana. "The Role of the Family in Traditional Judaism". *Family and Kinship in the Deuterocanonical and Cognate Literature*, ed. Angelo Passaro, Berlin & Boston: De Gruyter, 2013, 527-546.
- Perrin, Andrew B. "An Almanac of Tobit Studies: 2000-2014". *Currents in Biblical Research*, 13/1 (2014): 107-142.
- Peskowitz, Miriam. "'Family/ies' in Antiquity: Evidence from Tannaitic Literature and Roman Galilean Architecture". *The Jewish Family in Antiquity*, ed. Shaye Cohen, Atlanta: Scholars Press, 2020, 9-39.
- Rabenau, Merten. *Studien zum Buch Tobit*. Berlin & New York: Walter de Gruyter, 1994.
- Shafer-Elliott, Cynthia. "All in the Family: Ancient Israelite and Judahite Families in Context". *Mishpachah: The Jewish Family in Tradition and in Transition*, ed. Leonard Greenspoon, West Lafayette, Indiana: Purdue University Press, 2016.
- Assyrian Languages "Sureth Dictionary Assyrian Languages Dictionary". Erişim: 02.10.2024, <https://www.assyrianlanguages.org/sureth/index.php>.
- Şeker, Cihat. "Yahudi Geleneğinde Cinsellik Anlayışı / Ahlakı". *İlahiyat Tetkikleri Dergisi*, 2/44 (2015): 247-271.
- Teixeira, José Lucas Brum. *Poetics and Narrative Function of Tobit 6*, Berlin, Boston: De Gruyter, 2019.
- Torrey, Charles C. "'Nineveh' in the Book of Tobit". *Journal of Biblical Literature*, 41/3/4 (1922): 237-245, <https://doi.org/10.2307/3260100>.
- Ünal, Asife. "Yahudi Düğün Gelenekleri". *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5/2 (2016): 225-241.
- Weeks, Stuart v.dğr. *The Book of Tobit: Texts from the Principal Ancient and Medieval Traditions. With Synopsis, Concordances, and Annotated Texts in Aramaic, Hebrew, Greek, Latin, and Syriac*. Berlin: Walter de Gruyter, 2013.
- Wojciechowski, Michal. "Authority and Canonicity of the Book of Tobit". *BibAnn*, 4 (2014): 381-395.
- Yaldız, Fuat. "Diaspora Kavramı: Tarihçe, Gelişme ve Tartışmalar". *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 18/1 (2013): 289-318.
- Zeitlin, Solomon. "Ketuba'nın Menşesi: Yahudilik'te Evlilik Kurumu Üzerine Bir Araştırma". Çev. M. Sait Toprak, *The Journal of Mesopotamian Studies*, 1/1 (2016): 143-147.